

Vuk'uzenzele

SoNA ya ngwaga wa 2022 e tokafatsa matshelo a batho le ditsela tse ba iphedisang ka tsona

Puso e itlamile go baya batho pele, mme e ineetse malatsi a le 100 go kono-setsa thulaganyo ya go akaretsa maphata otlhe a baagi go godisa ikonomi ya Aforika Borwa, go tlhama ditiro le go fenya tlala.

Seno se gateletswe ke Moporesidente Cyril Ramaphosa mo Puong ya gagwe ya Maemo a Setšhaba ya ngwaga wa 2022.

“Tiro eno e tla agelela mo motheong wa Thulaganyo ya Tsosoloso le Pusetso ya Ikonomi, e e ntseng e le lena-neo la rona rotlhe la go aga ikonomi sešwa,” o ne a rialo.

Fa a ne a bua le setšhaba, Moporesidente o rile dilo tse di botlhokwa mo pusong ke go fenya leroborobo la Bo-lwetse jwa Mogare wa Corona (COVID-19), go aga mafara-tlhatlha, go oketsa dilo tse di tlhagisiwang ka fa nageng, go tlhama ditiro le go samagana le bothata jwa motlakase.

“Fa go na le sengwe se re dumelanang ka sona, ke gore

seemo sa ga jaana – sa lehuma le le tseneletseng, botlhokatiro le go tlhoka tekatekano – ga se amogelesege e bile se ka se ke sa nnela ruri.”

Go tlhama ditiro

Ngogola mo kgwedding ya boraro seelo sa botlhokatiro se fitlheletse rekoto e e kwa godimodimo jaaka re ne re na le batho ba ka dira 34.9% ba ba senang ditiro, mme seno ke ka ntlha ya masetlapelo a ditshelete a a bakilweng ke COVID-19.

“Rotlhe re itse gore puso ga e tlhame ditiro. Dikgwebo ke tsona di tlamang ditiro.

Tiro ya botlhokwa ya puso ke go tlhama seemo se se tla kgontshang lephata la poraefete – le legolo le le le potlana – go tlhagelela, go gola, go fitlhelela mebaraka e mentšhwa, go tlhama ditlha-giswa tse dintšhwa, le go thapa badiri ba bantsi-nyana,” o ne a rialo.

Batho ba ba thapilweng ba ka nna 80% ba dira mo lepha-teng la poraefete.

Moporesidente o rile puso e tla itsise sekema se sentšhwa se se emang nokeng ba ba adimang madi go thusa go busetsa sekeng dikgwebo tse dipotlana.

Letsholo la Maditshegetso a go Tlhola Ditiro la Mopore-sitente, le le setseng le dirile dits'hono tsa ditiro di feta di le 850 000, le tla maatlafadiwa.

Bontsi jwa batho ba le ba tswetseng mosola e ne e le bašwa; mme ba ba fetang 60% e ne e le basadi.

Letsholo leno gape le tla kgontsha Lefapha la Merero ya Selegae go thapa bašwa ba ba sa direng ba le 10 000 go tla go tsena mo ditirong tsa go tsenya direkoto tsa lefapha tse di leng mo dipampiring mo dikhomphiutareng, mme Let-lole la go Tlholela Baagi Ditiro le tla dira dits'hono tse dingwe gape di le 50 000.

Lefapha la Thuto e Kgo-lwane le Katiso le tla tsenya mo tirong dialogane di le 10 000 tse di sa direng tsa thuto ya setegeniki le ya tiro ya diatla go tloga ka Mora-nang 2022.

Webesaete ya SAYouth.mobi e e thusang bašwa ba ba ba-tlang tiro go fitlhelela dits'ho-no le tshegetso jaanong e na le bašwa ba ba kwadisitsweng ba feta 2.3 milione. Mo go

bona, ba feta 600 000 ba setse ba filwe ditiro.

“Tirelo ya Bosetšhaba ya Bašwa e e ntšhwafaditsweng e tla ngoka setlhophla sa ntlha sa bašwa ba le 50 000 mo ngwageng o o tlang wa 2023, e tlhame dits'hono tsa gore bašwa ba nne le seabe mo ditokologong tsa bone, e ba tlhatlhelele ka bokgoni le go godisa kgonagalo ya gore ba thapiwe.”

Megolo ya go thusa baagi ya SRD e okele-diwa nako

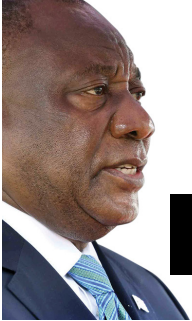
Megolo ya go Thusa Baagi ba ba sa Direng ba ba Wetsweng ke Leru (SRD) la COVID-19, e e thusitseng batho ba ba sa direng ba feta dimilione di le 10, e okeleditswe nako ka ngwaga o mongwe go fitlha kwa bo-khutlong jwa Mopitlwe 2023.

Go tlaleletsa foo, mo pakeng e e telele puso le balekane ba yona ba tla lebelela ditsela tsa go tswelela go tshegetsa batho ba ba leng mo mathateng a ditshelete ka go ba thusa ka ntle le go imetsa naga.

Pusetso ya mafa-tshe

Puso e tswelela pele ka go

E tswelela mo go tsebe 2

PUO YA MAEMO A SETŠHABA
Tsebe 8-9

Letsholo la Telkom la go tsosolosa thekenoloji le tliša ditharabololo mo lephateng la thekenoloji
Tsebe 10

Go buisa Vuk'uzenzele tsenya epe ya GOVAPP e o ka e fitlhelang mo go:

Morago o batle SA Government mo go Google playstore kgotsa mo go appstore

IKGOLAGANYE LE RONA MO GO

Diwebesaete ke: www.gcis.gov.za Imeile ke: vukuzenzele@gcis.gov.za
www.vukuzenzele.gov.za Mogala ke: (+27) 12 473 0103

Tshedimosetso House:
1035 cnr Frances Baard and Festival streets, Hatfield, Pretoria, 0083

Bokhutlo jwa Seemo sa Bosetšhaba sa Matlhotlhapelo mo Aforika Borwa bo gaufi

Moporesidente Cyril Ramaphosa o ne fa gautshwane a bega mo Puong ya gagwe ya Maemo a Setšhaba (SoNA) ya 2022 gore puso e rulaganya go phimola Seemo sa Bosetšhaba sa Matlhotlhapelo jaaka naga e tsena mo legatong le lentšhwa mo tsamaisong ya leroborobo la bolwetse jwa mogare wa Corona (COVID-19).

“Maikaelelo a rona ke go fedisa Seemo sa Bosetšhaba sa Matlhotlhapelo fa fela re se na go konosetsa dikgato tse di ka fa tlase ga Molao wa Bosetšhaba wa Boitekanelo le melao e mengwe go

laola leroborobo,” Moporesidente o ne a rialo.

Ka di 15 Mopitlwe 2020, Moporesidente Ramaphosa o ne a goeletsa Seemo sa Bosetšhaba sa Matlhotlhapelo go ya ka Molao wa Tsamaiso ya Matlhotlhapelo mme a itsise dikgato di le mmalwa tsa go laola leroborobo la COVID-19.

Moporesidente Ramaphosa o rile bontsi jwa dikiletso tse di kgoreletsang ditiro tsa ikonomi le tsa go ikentsha bodutu di setse di fedisitswe, mme seo ke ka ntlha ya letsholo la go tlhabela meento.

O ne a gakolola baagi gore meento ke tshireletso e e gaisang kgalhanong le bolwetse, loso le COVID-

19, e e setseng e tsere matshelo a a ka nnang 100 000 mono gae.

“Ke sa ntse ke re go ya ka nna, fa ke ne ke sa entiwa ka Sedimonthole fa ke ne ke tsenwa ke COVID-19, gongwe nkabo ke sa ema fa,” o ne a rialo.

Moporesidente o ne a dirisa nako eo go kopa MaAforika Borwa go bona moento o o bolokang matshelo le go tswelela go tlhokomela dikgato tsa motheo sa boitekanelo le go nna ba iketse tlhoko.

“Re tla kgona go tswelela pele ka matshelo a rona, le fa mogare o sa ntse o na le rona,” o ne a rialo, a tla-leletsa ka gore leroborobo le okeditse sekgala maga-

reng ga ba ba nang le ditiro le ba ba se nang ditiro.

Letlole la Solidarity

Moporesidente Ramaphosa o itsisitse gore Letlole la Solidarity le kokoantse R3.4 bilione go tswa mo maAforika Borweng a a fetang 300 000 le ditlamo, fa batho ba feta 400 le ditlamo tse 100 ba ne ba ithaopa go neela nako le ditirelo.

“Letlole le nnile le seabe sa botlhokwa mo go tshegetseng tsibogo ya lefapha la bosetšhaba la boitekanelo le go fokotsa mathata a thuso a a neng a lebane naga le batho ba rona.”

O ne a leboga mongwe le mongwe yo o abetseng

letlole, go akarediwa bangwe ba Ditokololo tsa Palamente le maitshimololeli a mangwe a go tshegetsatsa ba ba amilweng ke leroborobo.

Moporesidente o ne gape a tlotlomatsa bontsi jwa badiri ba boitekanelo le ba bangwe ba ba di emeng kwa pele ba ba nang le seabe sa botlhokwa mo ntweng kgalhanong le COVID-19.

“Setšhaba se tlhoka go romela malebo a a boitshegang go badiri ba boitekanelo ba ba ititeileng sehuba gammogo le badiri ba bangwe ba ba di emeng kwa pele ba ba beileng matshelo a bona mo matshosetsing go tlhokomela ba ba lwalang le ba ba mo matshosetsing mo pakeng eno,” o ne a rialo.

— **SAnews.gov.za**

E tswelela go tswa mo go tsebe 1

fetola tsela ya go nna le lefatshe la temothuo mme e solofela gore Molaotlhomu wa Pusetsolefatshe o tla fetisiwa monongwaga.

Go tlhamiwa ga Setheo sa Tlhabololo ya Temothuo le Phetolo ya go nna Beng ba Lefatshe go tla konosediwa monongwaga.

“Lefapha la Ditiro tsa Setšhaba le Mafaratlhatlha le tla garela dithulaganyo tsa go neela Setheong sa Kago ya Matlo diheketara di le 14 000 tsa lefatshe la mmuso,” go buile jalo Moporesidente.

O tlaleditse ka gore go na le lefatshe le le lekaneng le le ka lemegang go tshegetsatsa dimilione tsa balemirui ba ba potlana ba ba tswelletseng pele mo go rueng dikoko, leruo, maungo le merogo.

Ga jaana, balemirui ba feta 100 000 ba setse ba

amogetse dibaotšha tsa go atolosa tlhagiso ya bona mme lenaneo le tla atolosiwa go fitlhelela balemirui ba bangwe.

Bobodu le bosenyi

Go tloga ka go tlhoma Khomišene ya Dipatlisiso tsa Mefetsho ya go Goga Puso ka Nko, gore e batlisisa dikonteraka tsa dithendara tsa go reka didirisiwa le ditirelo tsa COVID-19, Moporesidente Ramaphosa ga a etsaetsege fa go tla mo go fediseng bobodu.

“Ga go ape a maiteko a rona a go tsosolosa ikonomi ya rona a a tla atlegang fa re sa samagane le tlhagala ya bobodu gore go fele,” Moporesidente o ne a rialo.

O tla re pele ga Seetebosigo monongwaga a garela a tlhagisa thulaganyo ya dikgato tse di tla tsewang go samagana le ditharabololo tseo di tshitshintsweng ke Khomišene eno.

O tlhalositse gape gore ditheo tse di farologaneng

tsa puso di dira mmogo go supa badiramelato, go ba otlhaya, le go busetsa tšhelete e e utswilweng ya Puso.

Go tla matlafadiwa pabalesego le tshireletso ka go thapa batlhankedi ba sepodisi ba le 12 000 le go busediwa tirisong gape ga diforamo tsa baagi tse di dirisanang le sepodisi.

Go lwantsha GBV

Gape puso e tla tswelela go maatlafatsa ntwaga kgalhanong le Tirisodikgoka e e Ikaegileng ka Bong le Polao ya Basadi (GBVF) monongwaga, ka tsenyotirisong ya Thulaganyo ya Bosetšhaba ya Togamaano ya GBVF.

Go setse go na le melao e mentšhwa e meraro e e setseng e dira go maatlafatsa tsamaiso ya tshiamiso ya bosenyi le go tshegetsatsa bafalodi. “Tsenyotirisong ya molao ono e tla thusa thata go netefatsa gore dikgetse di sekisiwa ka katlego, gore bafalodi ba a sirelediwa le

gore go nna le dithibelo tse di dirang sentle.”

Mongwe wa melao e Moporesidente Ramaphosa a neng a bua ka ona ke Molao o o Baakantsweng wa Bosenyi le Merero e e Amanang le bona o o sireletsang ba ba mo matshosetsing kgalhanong le go nna batswasetlhabelo gabedi. Molao ono o letla dikgotlatshekelo go thapa batsenagare ba e leng gore motho yo o ka fa tlase ga dingwaga tsa semolao, motho yo o nang le bogole le mogodi a ka tlhatlho-biwa go dirisiwa bona mo tsamaisong.

Moporesidente gape o ne a bua ka Molao o montšhwa o o Baakantsweng wa Molao wa Bosenyi (Ditlolomolao tsa Thobalano le Merero e e Amanang le tsona) o o thibelang go dirisiwa ka thobalano le go baakanyetsa batho ba ba nang le bogole jwa tlhaganyo thobalano.

Molao ono gape o kaya gore ditlolomolao tsa thoba-

lano kgalhanong le batho ba ba nang le bogole jwa tlhaganyo di tshwanetse go kwalwa mo Rejisetareng ya Bosetšhaba ya Batlolamolao ba Thobalano.

Molao o o Baakantsweng wa Tirisodikgoka ya mo Malapeng o ela tlhoko marara mangwe a a mo dikamanong tse di nang le tirisodikgoka mo malapeng.

Molao o baakanya tirego ya go bona taelo ya tshireletso, mme o atolositse mabaka a go ka dirwang kopo ya taelo ya tshireletso ka fa tlase ga ona.

Moporesidente Ramaphosa o rile Molao ono gape o sireletsatsa bagodi kgalhanong le mefuta yotlhe ya tirisodikgoka ya mo malapeng, mme gape o letla bangongoregi go dira kopo ya ditaello tsa tshireletso mo inthaneteng, mme seo se ba bolokela nako le ditshenyegelo tsa madi a go tsaya maeto go ya go batla taelo eo.

government communications

Department:
Government Communication and Information System
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

Tel: 012 473 0353

Email: vukuzenzele@gcis.gov.za

Address: Private Bag X745, Pretoria, 0001

Acting Head of
Editorial and Production
Tyrone Seale | tyrone@gcis.gov.za

Acting Editor-in-Chief
Zanele Mngadi | zanelemngadi@gcis.gov.za

Managing Editor
Irene Naidoo | irene@gcis.gov.za

Writers
More Matshediso
Silusapho Nyanda

Graphic Designers
Tendai Gonesse | Benny Kubjana

Production Assistants
Jauhara Khan | Sebastian Palmer

Language Practitioners
Nomgcibelo Motha | Boitumelo Phalatse
Thandolunye Magudulela | Sizwe Ziqubu

All rights reserved. Reproduction of the newspaper in whole or in part without written permission is strictly prohibited.

Vuk'uzenzele
is published by Government
Communications (GCIS)

Printed by:

Distributed by:

ON THE DOT

Maphata a setšhaba le a poraefete a botlhokwa mo kgolong ya ikonomi

Jaaka re dira go godisa ikonomi ya rona le go tlhama ditiro, go na le dikgantsano malebana le seabe sa mmuso le kgwebo mo go lateleng diphitlhelelo tseno.

Batho bangwe ba tshitshintse gore re tshwanetse go tlhopha magareng ga mmuso o o tlhabololang o o nang le seabe sa botlhokwa mo diphetogong tsa ikonomi le tsa loago, ka fa letsogong le lengwe, le lephata la poraefete le le atlegileng le le golang le le tsamaisang kgolo le ditiro ka fa go le lengwe.

Nnete ke gore re tlhoka maphata oo mabedi. Re tlhoka mmuso o o bokgoni jwa go tlhabolola le lephata la poraefete le le obegang.

Re tlhoka gore maphata oo mabedi a dire mmogo mme a tshegetsane.

Mogopolo ono ga o montšhwa. Dingwaga tse 30 tse di fetileng, ka 1992, Mokgatlo wa African National Congress o ne wa amogela lekwalo la setlhogho sa 'Ready to Govern'. Lekwalo le ne le tlhagisa dikaedi tsa pholisi tsa Aforika Borwa mme, mo dingwagasomeng di ka nna tharo, le tlhotlheditse ntlha ya pholisi mo ditsamaisong tse di tlhoma-ganeng tsa temokerasi.

Lekwalo la 'Ready to Govern' le ne le solofetse gore go tla nna le mmuso wa temokerasi o o nang le maikarabelo a go 'gokaganya, go rulaganya le go kaela go tlhabololwa ga ikonomi go go lebi-sang kwa mokgweng o o tsweletsegang wa kgolo' ka tirisanommogo le mekga-

tlho ya badiri, kgwebo le makala a mangwe a loago.

Le ne le bua ka tlhokego ya pholisi ya ikonomi e e dirang gore ikonomi e nne ya temokerasi mme e tlhame ditšhono tse di mosola tsa ditiro ka megolo e e ka tshedising maAforika Borwa otlhe.

Gape lekwalo le lebeletse 'lephata la poraefete le le tlhaga, le le dirisang dikgo-no le kitso ya maAforika Borwa otlhe le go rotloediswa ditiragatso tsa kgwebo tse di tshwaelang mo go tlhamiweng ga ditiro tse di bonalang.'

Mo Puong ya fa gautshwane ya Maemo a Setšhaba, ke tlhalositse ka moo puso, dikgwebo le badiri ba tshwanetseng go dirisana ka gona, lephata lengwe le lengwe le dirisa bokgoni jwa lona jo bo kgethegileng, go tlhama ditiro.

E nngwe ya ditheo tse di botlhokwa go gaisa tsa kgolo ya ikonomi le ditiro ke dikgwebo tsa puso (di-SOE). Di tlhagisa motlakase, di tsamaisa maemelakepe, di aga ditsela le go tlamela ka metsi a a leng botlhokwa mo go godiseng ikonomi.

Fa e sale go nna le temokerasi, Di-SOE tseno di atoloseditse phitlhelelo ya ditirelo tsa motheo kwa bahumaneng. Ke ka moo karolo ya botlhokwa ya lenaneo la rona e leng go maatlafatsa dikgwebo tsa puso, go di busetsa mo maemong a a itekanetseng a ditšhelete, go tokafatsa tiragatso ya tsona le go di kgontsha go nna le seabe se se bonalang mo ikonoming.

Fela go ya ka seabe se se neng se lebeletswe mo

'Ready to Govern', mmuso o laola kgolo le diphetogo ka dilaodi di tshwana le pholisi ya kgaisano, di-tlamelo tsa maatlafatso e e atolositsweng ya ikonomi ya bantsho, le go golaganya go abiwa ga dilaesense mo tirelong ya botlhe le mai-tlamo a maatlafaatso.

Gape puso e na le seabe ka tlhamalalo sa go tlhamiwa ga ditiro kwa ntle ga batho ba ba thapilweng mo tirelong ya setšhaba. Lenaneo le le Atolositsweng la Ditiro tsa Setšhaba, le e sa leng le ntse le le gona go tloga ka 2003, le tlametse dimilione tsa batho ka ditšhono tsa tiro.

Mo bogautshwaneng, go tsibogela ditlamorago tsa leroborobo la COVID-19 mo ikonoming, puso eno e okametse katoloso e e botlhokwa tota ya go thapiwa mo lephateng la setšhaba mo hisetoring ya naga ya rona.

Letsholo la Maditshegetso a go Tlhola Ditiro la Moporesitente le tshegeditse ditšhono di feta 850 000 mo dikgweding tse 16 fela. Mo

godimo ga go tlamela ka ditiro tsa setšhaba, re tlamela bašwa ba ba sa direng ka tshegetso go ba baakanyetsa tiro, go ba dira gore ba kgone go thapega le go ba gokaganya le ditšhono.

Go na le ditsela tse dingwe tse puso e tshwaelang ka tsona ka tlhamalalo mo go tlhameng ditiro, go akarediwa ka dipeeletso tse dikgolo mo mafaratlhatlheng, go tlhamiwa ga dikgaolo tse di kgethegileng tsa ikonomi le ka tshegetso ya madirelo a a dirisang badiri ba bantsi.

Monongwaga go tla totiwa dikgwebopotlana, tse di magareng le tse dinnye, dikoporasi le lephata le e seng la semmuso.

Ka thadisosešwa ya sekema sa netefaletso ya kadimo se re se itsisitseng mo dikgweding tsa ntlha tsa leroborobo la COVID-19, re dira gore tšhelete ya 'go boela' e fitlhelesege botoka mo dikgwebong tse dipotlana.

Re atolosa ketleetso ya lekgetho la go Thapa mme re lebelela diphetogo tse

dingwe tse di farologaneng go dira gore go nne bonolo go re dikgwebopotlana di thape batho ba le bantsi.

Jaaka go kailwe mo Puong ya Maemo a Setšhaba, tseno di gareng ga dikgato tse re di tsayang jaaka puso "go tlhama seemo se se kgontshang lephata la poraefete – le legolo le le lepotlana – go tlhagelela, go gola, go fitlhelela mebaraka e mentšhwa, go tlhama ditlhamagiswa tse dintšhwa, le go thapa badiri ba bantsi."

Lephata la poraefete le Thapa dikotara tse tharo tsa badiri ba Aforika Borwa mme le dirisa go feta pedi-tharong ya ditshenyegelo tsa dipeeletso le dipatlisiso le tlhabololo.

Naga ya rona e tlhoka lephata la poraefete le le atlegileng le le le beeletsang mo bokgoning jwa tlhagiso go tsamaya mmogo le mmuso o o bokgoni le o o tlhabololang.

Fa ditiro tsa lephata la poraefete di atologa, ditsela tse batho ba itshedising ka tsona tse dintsi di enngwa nokeng. Dithoto le ditirelo di tlamelwa ka seelo se segolwane mme mmuso wa temokerasi o kgona go kokoanya lekgetho le le oketsegileng go dira ditlhabololo tsa loago.

Lekwalo la 'Ready to Govern' la re seabe sa mmuso "se tshwanetse go tsamaisana le seo se tlhokegang mo ikonoming ya naga ka tsela e e tsamayang e fetoga", e ka nna ka go oketsa seabe se puso e nang le sona kgotsa go fokotsa seabe sa yona mo dintlheng tse di botlhokwa.

Ga re kitla re fitlhelela ikonomi e e jalo kwa ntle ga mmuso o o maatla le bokgoni, o o tlhabololang, le lephata la poraefete le le akaretsang e bile le gola ka bonako. Ga re a tshwanela go tlhopha le le lengwe. Re a tlhoka otlhe.